

Dnr Ju2016/01003/L5

Stockholm 2016-05-26

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm
Ju.L5@regeringskansliet.se

Bris yttrande på betänkande Integritet och straffskydd, SOU 2016:7

Barnens rätt i samhället (Bris) är en partipolitiskt och religiöst obunden ideell medlemsorganisation som särskilt ska bistå utsatta barn och ungdomar samt upprätta möjligheter för barn och ungdomar att föra en dialog med vuxna. FN:s konvention om barnets rättigheter utgör grunden för Bris arbete. Bris verksamhet finansieras via gåvor, medlemsavgifter och företagsponsring.

FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen)

I FN:s barnrättskommittés rapport avseende den femte periodiska granskningen, 2015, presenterades ett antal rekommendationer som har bäring på det aktuella betänkandet. Samtidigt som kommittén beskriver sin uppskattning avseende de ansträngningar som gjorts för att förbättra nätsäkerheten och för att motverka mobbning så uppmanas Sverige att vidta ytterligare åtgärder.

I rekommendation 24 uppmanar kommittén Sverige att:

a) anstränga sig ytterligare för att ta fram regelverk till skydd för barns integritet och på lämpligt sätt utbilda barn, lärare och familjer i säker användning av informationsteknik, i synnerhet i hur barn kan skydda sig själva från pedofiler, från att utsättas för information och material som är skadliga för deras välbefinnande och från nätmobbning,

b) öka kunskapen hos barn om de allvarliga konsekvenser som nätmobbning kan få för deras kamrater,

c) stärka mekanismerna för övervakning och lagföring av Internet-relaterade kränkningar av barns rättigheter

Därutöver uttrycker kommittén oro över att handlingsplaner mot mobbning sällan uppges bygga på en kartläggning av behov, att antalet elever som utsätts för någon form av trakasserier, inklusive nätmobbning, av andra elever ökar och att sociala medier-företag inte i tillräckligt hög utsträckning deltar i bekämpningen av mobbning och trakasserier på nätet.

I rekommendation 32 anger därför Kommittén att konventionsstaten ska göra ytterligare ansträngningar för att bekämpa alla former av mobbning och trakasserier, inklusive nätmobbning och mobbning genom mobilen och i synnerhet

a) öka sociala medier-företags deltagande, förbättra förmågan hos lärare, andra personer som arbetar i skolan och elever att tolerera mångfald i skolan och förbättra elevers konfliktlösningsfärdigheter och att involvera barn i de initiativ som syftar till att eliminera förekomsten av mobbning,

Även om dessa tydliga rekommendationer från FN:s Barnrättskommitté och dess granskning av Sverige tyvärr inte omnämns i det aktuella betänkande anser Bris att de genom betänkandets förslag delvis är uppfyllda. Bris uppmanar dock regeringen att fortsätta att arbeta för att leva upp till rekommendationerna och då inte minst med kunskaphöjning avseende säkerhet och trygghet på nätet. Det gäller för såväl barn som vuxna liksom näringsliv, myndigheter och de rättsvårdande myndigheterna.

Regeringen har aviserat att Barnkonventionen ska bli lag och i Barnrättsutredningens betänkande (SOU 2016:19) som presenterades i mars i år finns mer att läsa om hur det ska gå till. En förhoppning från nämnda utredning är att när Barnkonventionen blir lag kommer barns rätt att komma till tals i ärenden som rör dem att bli tydligare. Att barn har rätt att komma till tals är dock en regel som redan gäller. Bris anser att betänkandet om Integritet och Straffskydd skulle vunnit på att låta barn och unga komma till tals direkt. Barns kunskap om dessa områden är mycket stor. Bristen på barns egna röster kan riskera att synen på barn som rättighetsbärare inte blir tydligt för rättstillämparen. Det är en brist.

Barns tilltro till rättsväsendet när det gäller att komma till rätta med kränkningar på nätet är enligt undersökningar mycket liten. Det är också tydligt i samtal som kommer till Bris. Det är viktigt när ny lagstiftning träder i kraft att resurser också finns så att dessa rättigheter kan tas tillvara. Bris välkomnar att språket i lagstiftningen görs mer

tillgängligt och anpassas till en mer modern syn på hur unga upplever kränkningar. Att tillgängliggöra språket är i linje med Barnkonventionens krav och kan avhjälpa vissa brister.

Barns rätt till hälsa omfattar inte bara fysisk utan också psykisk hälsa. I Integritets- och Straffskyddsutredningens kunskapsgenomgång nämns detta vilket är bra. I samtal med Bris uppger barn att avsaknaden av kontroll över kränkande material på nätet är en av de viktigaste orsakerna till psykisk ohälsa i relation till näthot och näthat. För att läka detta uppger barn ofta att det är viktigare att bilder eller förnedrande text tas bort från nätet än att någon straffas. Därför välkomnar Bris särskilt att kravet på sådana åtgärder när det gäller BBS-lagen utvidgas. Det är ett mycket välkommet förslag. Samtidigt är det mycket otillfredsställande att det fortfarande är möjligt att genom ett utgivningsbevis komma undan med att kränka andra.

Om barns och ungas vardagsmiljö, online och offline.

Bris ser med tillfredsställelse på att utredningen gjort en gedigen genomgång av tillgänglig kunskap och fakta avseende barns utsatthet på nätet. Det finns också en genomgång som nämnts ovan av psykisk ohälsa kopplad till mobbning och trakasserier på nätet. Det är en mycket viktig fråga där Bris genom våra olika kanaler ofta kommer i direkt kontakt med barn som utsätts. I forskningen görs dock allt för sällan likhetstecken mellan barns liv på nätet och utanför. Det riskerar att leda tanken fel.

Nätet som arena är för barn och unga är något annat än för många vuxna. Nätet är vardag, vardagsrum, arbetsmiljö och umgängesplats – inte sällan med obligatorisk närvaro. Nätet är en plats där unga söker kunskap och information. Nätet är en plats där unga hänger och umgås liksom nätet är en plats där barn och unga utforskar gränser, vänskap och sin identitet. Nätet är också en plats där många utsatta barn söker sin trygghet och hjälp från både vuxna, myndigheter och vänner. Det är också en plats som inte kan undvikas, lika lite som skolgården, eftersom både socialt liv och till exempel skolarbete pågår på nätet.

Alla dessa parametrar och denna kunskap är viktiga för utformningen av straffrättsliga bestämmelser som ska fungera i nutid och i ett antal år framåt. Nätet skiljer sig i många avseenden inte åt från fysiska miljöer men samtidigt så är dessa platser oändligt annorlunda. Att hot och hat snabbt kommer många till del är både en försvårande omständighet men också en skyddsfaktor och en möjliggörare för att kunna klara upp brott lättare. Det kräver dock närvaro av både enskilda vuxna, av organisationer och av samhället.

När kunskapshöjande åtgärder vidtas är det viktigt att bästa tillgängliga kunskap används. Barn är experter på sin egen tillvaro och behöver snarare hjälp att hitta strategier för att hantera sin tillvaro på nätet än pekpinna. Idag finns kunskap om att vissa grupper av barn är särskilt utsatta, både på nätet och utanför. Hit hör exempelvis hbtq-personer och unga med NPF. Det är också grupper som använder nätet mer och utsätts för mer kränkningar än andra grupper. Kunskapen kring detta är låg, och stödet för dessa grupper mindre tillgängligt. Kunskapshöjande insatser bör ha ett särskilt fokus på riskgrupper,

Det är viktigt att barns och ungas integritet och möjlighet att leva och umgås på nätet inte kringskärs. Istället för ett skyddsperspektiv som innebär att barn ska begränsa sin nätnärvaro bör information utformas för att ge barn redskap att undvika att kränka andra. Att prata om gränser för vad som är okej att sprida är en brottsförebyggande och gynnande metod.

Bris välkomnar särskilt en teknikneutral lagstiftning och vi bedömer i stora drag utredningens förslag som väl avvägda. Det är viktigt att samma regler gäller överallt i samhället. Samtidigt måste, som nämnts, mer än straffrätt till för att kunna upprätthålla den nivå av trygghet som barn och unga har rätt till. Att arbeta med normer kring hur man umgås på nätet är viktigt. Att utbilda barn och unga om de rättigheter de har som brottoffer och inte minst vilka skyldigheter som finns för att man ska slippa bli förövare. Det är hela vuxenvärldens ansvar, inte bara rättsväsendets och det innebär att vuxenvärldens förståelse för och kunskap om barns närvaro på nätet måste öka.

Barns möjlighet till upprättelse och barn som förövare

Förslagen i betänkandet Integritet och Straffskydd innebär bättre möjligheter att straffrättsligt få upprättelse för hot och kränkningar även när de sker på nätet. Det är bra men för barns del krävs ytterligare förstärkningar för verklig möjlighet till upprättelse.

Som nämnts ovan har barn inte sällan lågt eller mycket lågt förtroende för rättsväsendet när det gäller just brott som begås på nätet. För att barn ska kunna ta tillvara sin rätt måste det finnas poliser och åklagare som är väl insatta i barns verklighet. Barn bör också allmänt ha större möjligheter att få tillgång till målsägandebiträde och annat stöd och hjälp. När det gäller anmälningsbrott är det extra viktigt att barn får verklig möjlighet att få sin sak prövad på samma sätt som andra rättighetsinnehavare. Att se barn som aktörer och rättighetsbärare är en bra början.

Barn som misstänks för brott måste också få sina rättigheter tillgodosedda. Att utredningar och processer sker skyndsamt är extra viktigt för unga personer. Dessutom ska barn alltid tillförsäkras rätten till utbildning, oavsett om barnet är frihetsberövat eller blivit föremål för andra åtgärder under utredningstiden.

Bris vill också ta chansen att påminna om vikten av att Sveriges regering undertecknar Barnkonventionens tredje tilläggsprotokoll som innebär att barn får möjlighet att få sina rättigheter prövade. Enligt Barnkonventionen ska varje medlemsstat möjliggöra för ett barn att vända sig till en instans och få sin sak prövad när deras rättigheter har kränkts, men svårigheterna för barn att påtala kränkningar nationellt är idag stora. Genom att ratificera tilläggsprotokollet uppfyller också Sverige rekommendation 61 från Barnrättskommittén.

Kommittén rekommenderar att konventionsstaten, i syfte att ytterligare främja uppfyllandet av sitt åtagande om barnets rättigheter, ratificerar det fakultativa protokollet till konventionen om barnets rättigheter om ett klagomålsförfarande.

Ekonomiska konsekvenser

I betänkandet bedömer utredaren att kostnader kommer öka med hänvisning till utvidgningen av det straffbara området och på grund av ökad måltillströmning i övrigt. Samtidigt bedömer utredaren att brottsligheten kan komma att minska. Bris menar att målet med lagstiftning av detta slag måste vara det senare.

Utredaren bedömer att polis- och åklagarmyndighet kan behöva använda medel för kunskapshöjning, det är bra. Likaså menar man att om uppdrag ges till exempelvis MUCF bör dessa vid behov följas av ekonomiska resurser. Bris vill också påminna om att Barn och Elevombudet (BEO) har en viktig roll när det gäller att tillvarata rättigheter för barn som blir kränkta i skolan, även om det sker på nätet. Även Statens Medieråd har här en mycket viktig uppgift.

Bris saknar också en analys av hur man ska leva upp till intentionerna att minska brottsligheten och att på det sättet skydda enskilda individer. Både genom de rekommendationer som avgivits av FN:s Barnrättskommitté och den analys som görs i det aktuella betänkandet är det uppenbart att behovet av kompetenshöjning är stort inom samhällets alla delar.

Det är bra att utredaren tydliggör att Brottsoffermyndigheten troligtvis kommer belastas ekonomiskt om lagändringarna som föreslås genomförs. Dock är ekonomisk

kompensation i efterhand genom Brottsoffermyndigheten värt mindre än ett brott som förebyggs.

För att kunna tillvarata sina rättigheter är det nödvändigt att känna till dem. Bris uppmanar därför regeringen att avsätta medel för mer information och kunskapshöjande åtgärder om hot och hat på nätet och dess effekter. Bris uppmanar också regeringen att se den potential som finns dels hos barn själva men också hos organisationer som har arbetat med barns rättigheter under många år. Bris har en unik position i detta sammanhang eftersom vi mött barn på nätet längre än någon annan. Civilsamhällets roll är avgörande för att skapa en trygg tillvaro på nätet och därmed för att kunna både utreda men framför allt förebygga brott.

Stockholm den 26 maj 2016

Magnus Jägerskog
Generalsekreterare, Bris